

## MAKTABDA SHAXS RIVOJLANISHI VA TASHXIS METODIKALARI: ZAMONAVIY PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR VA INNOVATSION STRATEGIYALAR

*Qurbonnazarov G'ayrat To'xtayevich*

*Surxandaryo viloyati, Qiziriq tumani 34- maktab psixologi*

*O'mirov O'tkir Hamrayevich.*

*Surxandaryo viloyati, Qiziriq tumani 19-maktab psixologi*

### Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy umumta'lim maktablarida o'quvchilar shaxsining rivojlanish qonuniyatlari, ularning psixologik xususiyatlarini aniqlashda qo'llaniladigan diagnostik metodikalar tizimi hamda ta'lim-tarbiya jarayonini optimallashtirish muammolari tahlil qilingan. Maqolada maktab yoshidagi bolalarning kognitiv, emotsional-irodaviy va ijtimoiy-psixologik rivojlanish bosqichlari hamda bu davrda yuzaga keladigan inqirozlar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, amaliyotchi psixologlar uchun an'anaviy va zamonaviy tashxis vositalari, xususan, proyektiv metodikalar, testlar va sun'iy intellekt texnologiyalarining o'ni ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijasida o'quvchilar shaxsiy rivojlanishini monitoring qilishning integratsiyalashgan modeli taklif etilgan bo'lib, bu model maktab psixologlari va pedagoglar faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

**Kalit so'zlar:** shaxs rivojlanishi, tashxis metodikalari, maktab psixologiyasi, kognitiv taraqqiyot, proyektiv testlar, adaptatsiya, professional kuyish, pedagogik muloqot, diagnostika tizimi, psixologik monitoring.

### 1. Kirish

Zamonaviy dunyoda ta'lim tizimining tub maqsadlari tubdan o'zgardi. Bugungi kunda maktab nafaqat muayyan fanlar bo'yicha bilimlar majmuasini beruvchi maskan, balki har bir bolaning individual qobiliyatlarini ochib beruvchi, uning shaxs sifatida shakllanishini ta'minlovchi fundamental ijtimoiy institut hisoblanadi. Jamiyatning jadal sur'atlar bilan rivojlanishi, axborot texnologiyalarining kundalik hayotga chuqur kirib borishi va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashishi maktab o'quvchilari shaxsini shakllantirish jarayoniga ham yangicha talablarni qo'ymoqda. Ushbu sharoitda o'quvchilarning psixologik sog'lomligini asrash, ularning intellektual va emotsional salohiyatini to'g'ri yo'naltirish hamda har bir yosh davrining inqirozli bosqichlaridan muvaffaqiyatli o'tishlariga ko'maklashish dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Shaxs shakllanishi murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u biologik omillar, ijtimoiy muhit va maqsadli pedagogik ta'sirning o'zaro aloqadorligida kechadi. Maktab davri inson hayotidagi eng uzoq va ta'sirchan bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda shaxsning dunyoqarashi, xarakter xususiyatlari, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy xulq-atvor motivlari va kelajakka bo'lgan hayotiy rejalari poydevori qo'yiladi. Agar ushbu davrda bolaning rivojlanish dinamikasi professional darajada monitoring qilinmasa va psixologik muammolar o'z vaqtida aniqlanmasa, kelajakda shaxsning ijtimoiy dezadaptatsiyasi, deviant xulq-atvor shakllanishi yoki chuqur shaxsiy inqirozlarga olib kelishi mumkin.

Ushbu muammolarni tizimli hal etishda maktab psixologik xizmatining o'rni beqiyosdir. Psixologik xizmat samaradorligining bosh mezoni esa ishonchli, validli va ilmiy jihatdan asoslangan tashxis metodikalarining to'g'ri tanlanishi hamda qo'llanilishidir. Diagnostika shunchaki muammoni qayd etish vositasi emas, balki korreksion va rivojlantiruvchi ishlarni rejalashtirishning, o'quvchining yashirin salohiyatini yuzaga chiqarishning boshlang'ich nuqtasidir. Mazkur tadqiqot ishining maqsadi maktab yoshidagi o'quvchilar shaxsiy rivojlanishining qonuniyatlarini ochib berish, amaliyotda qo'llanilayotgan an'anaviy va zamonaviy diagnostika tizimlarini tanqidiy tahlil qilish hamda maktab psixologik xizmatini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

## 2. Maktab Davrida Shaxs Rivojlanishining Psixologik Asoslari

Maktab yoshi psixologik jihatdan bir jinsli davr hisoblanmaydi. U o'z ichiga uchta yirik sub-davrni oladi: kichik maktab yoshi (7-11 yosh), o'smirlik davri (11-15 yosh) va ilk yoshlik davri (15-18 yosh). Har bir bosqich o'zining yetakchi faoliyati, psixologik yangi tuzilmalari (neobrazovaniya) va o'ziga xos inqirozlari bilan xarakterlanadi. L.S.Vigotskiy, D.B.Elkonin va E.Erikson kabi jahon psixologiya fanining yirik namoyandalari o'z tadqiqotlarida ushbu davrlarning qonuniyatlarini chuqur o'rganganlar.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda yetakchi faoliyat o'yindan o'qish faoliyatiga almashadi. Bu davrda bolada ixtiyoriylik, ichki harakatlar rejasi va refleksiyaning elementar shakllari rivojlanadi. Bola ilk bor jamiyat tomonidan belgilangan qat'iy majburiyatlar tizimiga duch keladi. Maktabga moslashish (adaptatsiya) jarayoni ushbu davrning eng muhim muammosidir. Agar moslashish davri muvaffaqiyatsiz kechsa, bolada o'ziga nisbatan ishonchsizlik, nevrotik reaksiyalar va o'qishga bo'lgan motivatsiyaning so'nishi kuzatiladi. Shuning uchun ham kichik maktab yoshida emotsional barqarorlik va kognitiv tayyorgarlik darajasini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

O'smirlik davri (11-15 yosh) an'anaviy ravishda 'inqirozlar davri' yoki 'bo'ron va tazyiqlar davri' deb ataladi. Bu davrda yetakchi faoliyat tengdoshlar bilan shaxslararo intim-shaxsiy muloqotga aylanadi. O'smir hayotida oilaning o'rni ikkinchi darajaga

tushib, tengdoshlar guruhining fikri, qadriyatlari va normalari ustuvorlik kasb eta boshlaydi. Biologik va gormonal o'zgarishlar tufayli o'smirlarda hissiy beqarorlik, affektiv reaksiyalarga moyillik, negativizm va o'z mustaqilligini namoyish etishga urinish kuzatiladi. Aynan shu bosqichda 'Men-konsepsiya' shakllanadi, o'z-o'zini baholash tizimi o'ta sezgir va beqaror holatga keladi. O'smirlik inqirozini to'g'ri boshqarish psixologik diagnostikaning eng mas'uliyatli vazifalaridan biridir.

Ilk yoshlik davrida (15-18 yosh) esa yetakchi faoliyat o'quv-professional faoliyatga ko'chadi. Katta maktab yoshidagi o'quvchilar oldida hayotiy va kasbiy o'z-o'zini belgilash (samoopredeleniye) vazifasi turadi. Ular o'zlarining qobiliyatlari, qiziqishlari va jamiyat talablarini o'zaro muvofiqlashtirishga harakat qiladilar. Bu davrda qadriyatlar orientatsiyasi barqarorlashadi va shaxsning falsafiy, dunyoqarashiy asoslari mustahkamlanadi. Ushbu bosqichda diagnostika ko'proq kasbiy moyilliklar, shaxsning ustuvor motivlari va intellektual salohiyatini aniqlashga yo'naltirilishi lozim.

### 3. Maktab Psixologik Diagnostikasining Metodologik Asoslari

Tashxis (diagnostika) faoliyati shunchaki testlar o'tkazishdan iborat emas; u chuqur metodologik asoslarga ega bo'lgan tizimli jarayondir. Maktab amaliyotida diagnostika ishlari to'rtta asosiy tamoyilga tayanishi shart: obyektivlik, tizimlilik, yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish hamda konfidensiallik (sir saqlash). Diagnostika metodikasi tanlanayotganda uning psixometrik talablarga — validlik (metodikaning aynan o'lchanishi kerak bo'lgan xususiyatni o'lchash darajasi) va ishonchlilik (natijalarning barqarorligi) ko'rsatkichlariga javob berishi qat'iy nazorat qilinishi kerak.

Maktab amaliyotida diagnostika uchta asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi:

- **Skrining diagnostika:** barcha o'quvchilarni qamrab olgan holda, psixologik muammolarga moyilligi bor bo'lgan 'xavf guruhi' (gruppa riska) o'quvchilarini dastlabki aniqlash.
- **Chuqurlashtirilgan diagnostika:** skrining natijasida yoki pedagoglar, ota-onalar so'roviga ko'ra aniqlangan muammoli o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini individual ravishda batafsil o'rganish.
- **Dinamik (monitoring) diagnostika:** o'tkazilgan korreksion-rivojlantiruvchi ishlar yoki ta'limiy islohotlarning o'quvchi shaxsiga ko'rsatayotgan ta'sirini vaqtlar kesimida kuzatib borish.

An'anaviy maktab diagnostikasida ko'pincha standartlashtirilgan so'rovnomalar va testlardan foydalaniladi. Biroq, bola psixologiyasining o'ziga xosligi shundaki, ular to'g'ri berilgan savollarga har doim ham samimiy javob beravermaydilar. Bolalarda ijtimoiy ma'qullanishga intilish (social desirability) yoki o'z ichki qo'rquvlarini yashirish mayli kuchli bo'ladi. Shu sababli, zamonaviy maktab psixologiyasida proyektiv (shaxs o'z ichki holatini tashqi obyektlar, rasmlar orqali namoyon qilishi)

metodikalarga talab juda yuqoridir. Proyektiv metodikalar bolaning ongsiz (bessoznatelnoye) sohasidagi nizolar, qo'rquvlar va yashirin ehtiyojlarni aniqlashga imkon beradi.

#### **4. Shaxs Tashxisida Proyektiv Metodikalarning O'rni va Amaliy Tahlili**

Proyektiv metodikalar ichida maktab amaliyotida eng ommabop va yuqori samaradorlikka ega bo'lgan turlaridan biri rasm testlaridir. Xususan, 'Mavjud bo'lmagan hayvon' (Non-existent animal), 'Uy-Daraxt-Odam' (House-Tree-Person), 'Mening oilam' kabi metodikalar maktab psixologlari tomonidan keng qo'llaniladi. Bu metodikalarning afzalligi shundaki, ular o'quvchida psixologik himoya reaksiyalarini uyg'otmaydi, bola rasm chizayotganda o'zini erkin his qiladi va o'yin jarayoni sifatida qabul qiladi. Rasmda aks etgan har bir detal — chiziqlarning bosimi, elementlarning joylashishi, o'lchami va tarkibi shaxs ichki dunyosining kodlangan xaritasi hisoblanadi.

Keling, maktab amaliyotida muhim o'rin tutadigan 'Mavjud bo'lmagan hayvon' metodikasining psixodiagnostik imkoniyatlarini batafsil tahlil qilaylik. Ushbu metodika shaxsning o'zini anglashi, agressivlik darajasi, xavotirligi, ijodiy salohiyati va ijtimoiy muloqot xususiyatlarini ochib beradi. Psixolog rasm elementlarini baholashda quyidagi mezonlarga tayanadi:

##### **Rasmning varoqdagi proksemik joylashuvi:**

Agar chizilgan hayvon varoqning yuqori qismida joylashgan bo'lsa, bu o'quvchining yuqori o'z-o'zini baholashi (adekvat yoki noadekvat), jamiyatda yuqori mavqega intilishi, e'tirof etilishga bo'lgan ehtiyojidan dalolat beradi. Bunday o'quvchilarda da'vogarlik darajasi (uroven prityazaniy) yuqori bo'ladi. Aksincha, rasmning varoqning pastki qismiga siljishi o'z-o'ziga ishonchsizlik, depressiv holatlar, xavotirlik va ijtimoiy passivlik belgisi bo'lishi mumkin. Bola o'zini jamiyatda 'kichik' va himoyasiz his qilayotgan bo'lishi ehtimoli yuqori.

##### **Grafik chiziqlarning xarakteri va bosimi:**

Qalamning qattiq bosilishi, chiziqlarning qayta-qayta chizilishi va qalinligi shaxsda kuchli emotsional kuchlanish, xavotir yoki latent (yashirin) agressiyadan dalolat beradi. Agar chiziqlar juda zaif, zo'rg'a ko'rinadigan bo'lsa, bu bolaning psixofizik charchaganligi (asteniya), energiya tanqisligi va emotsional tushkunligini bildiradi.

##### **Strukturaviy qismlarning tahlili (Bosh va undagi a'zolar):**

Bosh qismining o'ngga burilganligi — o'quvchining faol shaxs ekanligini, o'z rejalari va fikrlarini amalga oshirishga intilishini ko'rsatadi. Boshning chapga burilganligi — refleksiyaga moyillik, harakatdan ko'ra fikrlashning ustunligi, ba'zan o'tmish xotiralariga bog'lanib qolishni bildiradi. Boshning to'g'riga (yuzma-yuz) qarab turishi esa egotsentrizm va muloqotda o'z fikrini keskin o'tkazishga moyillik belgisi hisoblanadi. Boshdagi a'zolar ichida ko'zlarning katta chizilishi va qorachiqlarning aniq ishlanishi — qo'rquv va doimiy hushyorlik (paranoial tendensiyalar) belgisidir.

Og'izning ochiq va tishlar bilan chizilishi — verbal agressiya (so'z orqali qarshilik ko'rsatish, urishish), og'izning shunchaki dumaloq chizilishi esa qo'rquv va fobiya alomatidir. Shoxlar, tikanlar va tirnoqlarning mavjudligi shaxsning himoya reaksiyasi bo'lib, atrof-muhitdan kelayotgan xavf-xatarlarga nisbatan agressiv mudofaani ifodalaydi.

### Tematik mazmun va nomlanishi:

Hayvonga berilgan nom ham muhim tashxisiy ahamiyatga ega. Masalan, ilmiy simvollarga asoslangan nomlar (mashinaviy, lotincha qo'shimchalar bilan) intellektual refleksiyaning; emotsional-ijobiy nomlar ('Pushtivoy', 'Mehribon') bolaning shirin muloqotga ehtiyojini; agressiv-tahdidli nomlar ('Yutibuborar', 'Qotil') esa ichki destruktiv tendensiyalarni ko'rsatadi. Ushbu metodika orqali o'quvchining psixologik portretini shakllantirish va unga mos ravishda individual korreksion dastur tuzish mumkin.

### 5. Tajriba-Sinov Ishlari Natijalari va Statistik Tahlil

Tadqiqotimiz doirasida maktab o'quvchilarining shaxsiy rivojlanish darajasi, emotsional holati va maktab muhitiga adaptatsiyasini o'rganish maqsadida empirik tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tajribada umumta'lim maktablarining kichik maktab yoshidagi, o'smirlik va ilk yoshlik davridagi jami 150 nafar o'quvchisi ishtirok etdi. Diagnostika jarayonida kompleks metodikalardan foydalanildi: Fillipsning maktab xavotirligi testi, rasm testlari va sotsiometriya metodikasi. Olingan natijalar o'quvchilarning yosh davrlari kesimida jiddiy psixologik xususiyatlar va muammolar mavjudligini ko'rsatdi.

Quyidagi 1-jadvalda o'quvchilar o'rtasida o'tkazilgan skrinning diagnostika natijalarining umumiy ko'rsatkichlari foiz hisobida aks ettirilgan:

| Yosh Davrlari                   | Yuqori Xavotirlik (%) | Emotsional Deadaptatsiya (%) | Agressivlik va Negativizm (%) |
|---------------------------------|-----------------------|------------------------------|-------------------------------|
| Kichik maktab yoshi (7-11 yosh) | 32.4%                 | 18.6%                        | 12.1%                         |
| O'smirlik davri (11-15 yosh)    | 45.8%                 | 28.2%                        | 34.5%                         |
| Ilk yoshlik davri (15-18 yosh)  | 26.1%                 | 14.5%                        | 16.8%                         |

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, emotsional beqarorlik, yuqori xavotirlik va agressivlik ko'rsatkichlari eng yuqori nuqtaga aynan o'smirlik davrida (11-15 yosh) erishadi. O'smirlarning 45.8 foizida maktab muhiti, o'qituvchilar va tengdoshlar bilan muloqotga nisbatan yuqori xavotirlanish hissi aniqlangan. Shuningdek, ushbu guruhda agressivlik va negativizm darajasi 34.5 foizni tashkil etgan

bo'lib, bu biologik o'zgarishlar va shaxslararo muloqotdagi muammolarning bevosita oqibatidir. Kichik maktab yoshida esa xavotirlik ko'proq yangi faoliyat turi — o'qish va baholanish qo'rquvi bilan bog'liq bo'lib, 32.4 foiz darajasida namoyon bo'ladi.

### **6. Maktab Psixologik Muhitidagi Inqirozlar va Ularni English Strategiyalari**

Maktab psixologik xizmatining samaradorligi nafaqat o'quvchilar bilan ishlash, balki ta'lim jarayonining boshqa ishtirokchilari — pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlik tizimiga ham bog'liq. Zamonaviy maktab psixologiyasida eng katta muammolardan biri bu o'quvchi-o'qituvchi va o'quvchi-ota-ona munosabatlaridagi ziddiyatlardir. Shu o'rinda maktab hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi eng xavfli psixologik omillardan biri — pedagogik jamoadagi kasbiy (professional) kuyish sindromidir.

#### **O'qituvchilarda professional kuyish sindromi:**

Pedagogik faoliyat o'ta yuqori emotsional yuklama, doimiy mas'uliyat va stressli vaziyatlarga boyligi bilan ajralib turadi. Uzoq yillar davomida bir xil rejimda ishlash, ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va jamoaviy nizolar o'qituvchilarda 'professional kuyish' (burnout) sindromini keltirib chiqaradi. Kuyish sindromiga chalingan o'qituvchi emotsional jihatdan charchaydi, o'quvchilarga nisbatan rasmiy va sovuq munosabatda bo'la boshlaydi (depersonalizatsiya) va o'z kasbiy mahoratiga shubha bilan qaraydi. Bu holat to'g'ridan-to'g'ri o'quvchilar shaxsiy rivojlanishiga zarba beradi, chunki agressiv yoki depressiv o'qituvchi sinfda sog'lom psixologik iqlimni yarata olmaydi. Maktab psixologining muhim vazifasi o'qituvchilar jamoasida ham diagnostika ishlarini olib borish (masalan, Maslach so'rovnomasi orqali) va ularga emotsional yengillik beruvchi korreksion-profilaktik treninglar tashkil etishdir.

#### **Inqirozlarni bartaraf etishda Dale Carnegie prinsiplarining qo'llanilishi:**

Pedagogik muloqot va o'quvchi-o'qituvchi ziddiyatlarini bartaraf etishda taniqli psixolog Dale Carnegie tomonidan taklif etilgan shaxslararo munosabatlar strategiyalari katta amaliy ahamiyatga ega. Karnegi prinsiplari maktab muhitida nizolarni kamaytirish va muloqot madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Ushbu prinsiplarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish loyihasi quyidagi asosiy qoidalarni o'z ichiga oladi:

*Dale Carnegie prinsiplarining pedagogik tizimi:*

- 1. Tanqid va shikoyatdan butunlay voz kechish, bolaning shaxsini emas, uning xatti-harakatini tahlil qilish.*
- 2. Samimiy va haqqoniy baholash — har bir o'quvchining ijobiy tomonini topib, uni ommaviy ravishda rag'batlantirish.*
- 3. Bolada kuchli xohish-istakni uyg'ota bilish, ya'ni ta'lim motivatsiyasini ichki ehtiyojga aylantirish.*

*4. Boshqa insonlarga nisbatan samimiy qiziqish bildirish va suhbatdoshni tinglay olish madaniyatini shakllantirish.*

Ushbu prinsiplarni maktab ma'muriyati (Direktor Farhod Toshboyev, o'rinbosarlar Xasan Cho'tbo'yev va Olimjon Qurbonov) bilan hamkorlikda pedagogik kengashlar va ota-onalar majlislarida muntazam targ'ib qilish sinflardagi nizolar darajasini keskin kamaytirishga olib keladi. Ayniqsa, o'smirlik inqirozini boshdan kechirayotgan o'quvchilar bilan muloqotda buyruqbozlik va jazolash usullaridan hamkorlik va dialog uslubiga o'tish ijobiy natija beradi.

### **7. Maktab Psixologik Xizmatida Raqamli Texnologiyalar va Innovatsiyalar**

Bugungi kun maktab psixologidan nafaqat an'anaviy usullarni bilishni, balki zamonaviy raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlaridan unumli foydalanishni ham talab etmoqda. Raqamli diagnostika (computer-based testing) va maxsus mobil ilovalar yordamida o'quvchilarning ruhiy holatini real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Raqamli diagnostika ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish vaqtini tejaydi, psixologga yuzlab o'quvchilar bilan ishlashda katta qulaylik yaratadi.

Shuningdek, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishida ularning virtual makondagi faoliyati, gadjetlarga qaramlik darajasi va ekran vaqtini boshqarish madaniyati ham muhim omilga aylandi. Bugungi kunda o'smirlarning aksariyat qismi ijtimoiy tarmoqlar va mobil o'yinlar ta'sirida emotsional beqarorlikni boshdan kechirmoqda. Ushbu muammoni hal etishda maktab psixologi o'quvchilarga 'raqamli gigiyena' va focus dasturlaridan (masalan, StayFree mobil ilovasi) foydalanishni tavsiya etishi mumkin. Bu ilovalar o'quvchilarda o'z-o'zini nazorat qilish (self-regulation) va iroda sifatlarini shakllantirishga, vaqtni to'g'ri taqsimlashga yordam beradi. Raqamli texnologiyalarni diagnostika va korreksiya jarayoniga integratsiya qilish orqali maktab psixologik xizmatining zamonaviy va jozibador modelini yaratish mumkin.

### **8. Xulosa**

Olib borilgan ilmiy-nazariy va empirik tadqiqotlar natijasida maktabda shaxs rivojlanishi va tashxis metodikalarini takomillashtirish yuzasidan quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi:

- Maktab yoshidagi o'quvchilar shaxsiy rivojlanishi dinamik va murakkab kechib, har bir yosh bosqichida o'ziga xos diagnostika strategiyasini talab etadi. Ayniqsa, o'smirlik davridagi keskin emotsional o'zgarishlar va yuqori xavotirlik doimiy psixologik monitoringni taqozo qiladi.
- An'anaviy test va so'rovnomalarni proyektiv metodikalar (masalan, 'Mavjud bo'lmagan hayvon' rasm testi) bilan birgalikda qo'llash tashxis natijalarining

ishonchliligi va validligini ta'minlaydi, bolaning ongsiz sohasidagi yashirin ruhiy jarohatlarini aniqlashga imkon beradi.

- Sog'lom psixologik muhitni yaratish uchun maktab ma'muriyati va pedagoglar jamoasida 'professional kuyish' sindromining oldini olish, muloqotda Dale Carnegie prinsiplaridan keng foydalanish zarur.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, maktab psixologik amaliyoti uchun quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

1. Har bir maktabda o'quvchilarning shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlarini yiliga kamida ikki marta dinamik monitoring qiluvchi 'Raqamli psixologik pasport' tizimini joriy etish.
2. Pedagog kadrlar uchun o'quvchilar bilan samarali hamkorlik muloqotini shakllantirish, nizolarni boshqarish va emotsional barqarorlikni saqlash bo'yicha maxsus qisqa muddatli treninglar kursini tashkil etish.
3. Ota-onalar bilan ishlash tizimini modernizatsiya qilish, ularga farzandlarining yosh inqirozlari davrida psixologik yordam ko'rsatish yo'llarini o'rgatuvchi 'Sog'lom oila — sog'lom bola' klublarini tashkil qilish.

### 9. Foydalanilgan Adabiyotlar Ro'yxati

1. Vigotskiy L. S. Pedagogicheskaya psixologiya. — M.: Pedagogika, 1991. — 480 s.
2. Elkonin D. B. K probleme periodizatsii psixicheskogo razvitiya v detskom vozraste. // Voprosi psixologii. — 1971. — № 4.
3. Erikson E. Identichnost': yunost' i krizis. — M.: Progress, 1996. — 344 s.
4. Karnegi D. Kak zavoyovyvat' druzey i okazivat' vliyanie na lyudey. — M.: Progress, 1990. — 288 s.
5. Gozman L. Ya., Kroz M. V. Metodika issledovaniya samovipolneniya lichnosti. — M.: MGU, 1987. — 120 s.
6. Romanova E. S. Graficheskie metodi v prakticheskoy psixodiagnostike. — M.: Aspekt Press, 2011. — 400 s.
7. Shalaeva S. L. Shaxs diagnostikasi va maktab psixologik xizmati moduli. — Toshkent: O'qituvchi, 2018. — 215 b.
8. G'oziyev E. G'. Muomala psixologiyasi. — Toshkent: Universitet, 2001. — 160 b.